

Heem-info

contact: 040 2016669 of 06 12776707
e-mail: secretaris@weerderheemvalkenswaard.nl
website: www.weerderheemvalkenswaard.nl
Rekeningnummer: NL82RABO0108210324 t.n.v. penm HKK
Weerderheem is ANBI-vereniging Contributie: € 32.50
Heemkamer: Oranje Nassaustraat 8f, 5554 AG Valkenswaard, 040-2015055.
Open op dinsdag vanaf 20.00 uur en eventueel op afspraak.

U wilt het bestuur bereiken?

juni
2021

Mart Wijnen	voorzitter	Vd Venstraat 42	5555 KK	Valkenswaard	06-12776707
Sjef Tooten	secretaris	Franciscusdal 48	5551 CS	Valkenswaard	040-2016669
Wil Mesman	penningmeester	Schafterdijk 9	5556 VK	Valkenswaard	06-51956895
Loet Visschers	vice-voorzitter	De Lathyrus 22	5552 PJ	Valkenswaard	040-2017453
Jeanne van Bree-Meurkens	bestuurslid	Valkenierstr. 122	5555 JE	Valkenswaard	040-2019018
Erwin van Oorschot	Bestuurslid	Hulstbeemd 29	5551 HP	Valkenswaard	040-8452950
Els Verbeek-Dielis	bestuurslid	Markt 56	5554 CD	Valkenswaard	040-2016313
Wil Peels	toegevoegd lid	Dommelseweg 155	5554 NP	Valkenswaard	06-46811981

Corona op retour?

De resultaten bij het terugdringen van de pandemie klinken steeds positiever. Als dat zo blijft dan kan er weer wat. Ook wat betreft onze heemkundige activiteiten.

Het bestuur heeft daartoe enkele knopen doorgehakt.

Binnenkort gaan we met enkele uitgenodigde groepen (zandpaden en monumentale ornamenten) fysiek op de heemkamer vergaderen. Ook de biebgroep gaat weer aan het werk.

Afhankelijk van hoe dat gaat lopen wordt besloten of daarna de heemkamer-openstelling van dinsdag weer opgestart kan worden. Je leest dat nog.

Als er werkgroepen zijn die ook weer in slagorde willen na volgende week dan moeten ze zich melden om een afspraak te maken.

Het bestuur heeft overigens ook vastgesteld dat het niet verstandig is om dit jaar de heemreis door te laten gaan. Voor een activiteit in september wordt een andere oplossing gezocht.

Wandeling De Wetering/De Oase

De IVN-afdeling Valkenswaard-Waalre organiseert op zondag 20 juni een wandelexcursie (stevig schoeisel) in het gebied De Oase en langs de Tongelreep. Met aandacht voor de voor-

jaarsbloeiers, waterminnende planten en allerlei vogels.

Deelname is gratis. Tijd: 14.00-16.00 uur. Verzamelen bij HSV (Hengelsportvereniging Venbergen) aan de Oase 5. Men kan vooraf inschrijven

www.ivn.nl/afdeling/valkenswaard-waalre/activiteiten/voorjaarsbloeiers-in-de-oase-voorbehoud

Belgische kom-af?

Vrijwel iedere Nederlander heeft Belgische familie-relaties, wellicht is het daarom nuttig hiervan kennis te nemen. Het Belgische Nationale Archief bericht: De digitalisering en ontsluiting van de burgerlijke stand: een langverwacht Koninklijk Besluit. En nu? De versoepeling van de raadpleegbaarheid van de registers van de burgerlijke stand (wet van 21 december 2018) is een goede zaak voor het genealogisch onderzoek. De termijn van 100 jaar werd teruggebracht naar 75 jaar voor huwelijksakten en 50 jaar voor overlijdensakten. De voorbije maanden was er nogal wat commotie over het uitblijven van een uitvoeringsbesluit in verband met (1) de afschriften en uittreksels van akten van de burgerlijke stand en (2) de raadpleging voor genealogische, historische of wetenschappelijke doeleinden. Nu dit langverwachte Koninklijk Besluit gepubliceerd is (B.S. 31/3/2021), blikken we vooruit op de implicaties ervan in de praktijk. Want om miljoenen akten van de burgerlijke stand uit de periode 1920-1970 online raadpleegbaar te maken, kost tijd.

Bedevaart aan huis

Bedevaarten en processie gingen en gaan nog niet door. De pastoor van de Sint Petruskerk (Kloosterdreef 31, Eindhoven) heeft daarom 'Bedevaart aan huis' georganiseerd. In zijn kerk

is van ruim twintig bedevaartplaatsen een replica van het genadebeeld te bewonderen. Aangevuld met devotiebeeldjes van Maria.

Er is een catalogus te koop met korte geschiedenissen van het getoonde materiaal.

Gratis entree en alleen op de zaterdag- en zondagmiddagen van 13.30-16.00 uur.

www.petrus-ehv.nl

Digitale invulling Handelse Processie

Het Broederschap heeft een alternatief bedacht voor de jaarlijkse bedevaart naar Handel.

Een interessante presentatie met zang, muziek, beeldmateriaal en interviews wordt vanuit de Hofnar in een speciale livestream gepresenteerd.

Zondag 13 juni om 12.00 uur kan men ervan genieten.

Zie de gegevens in de lokale media.

Bovendien heeft het Broederschap vier wandelroutes uitgezet langs Mariakapellen en beeltenissen van Maria. (6km)

Zie de website van de Handelse Processie:

www.handelseprocessie.nl

Heilig putje, Handel

Verloop en gevolgen van de cholera (1817-1923)

NGV, Janwillem Koten

Vierde van de vijf grote pandemieën sinds de middeleeuwen.

Vibrio Cholerae

In het begin van de 19de eeuw wordt Europa voor het eerst geconfronteerd met een epidemie veroorzaakt door een bacterie genaamd 'Vibrio Cholerae'.

Deze bacterie leidde tot een heftige ontsteking van de darmen, waarbij de patiënt veel vocht verloor, vandaar de naam braakloop. De ziekte was meestal het gevolg van consumptie van besmet water dat besmet was met fecale materie. In tegenstelling tot de eerdere pandemie is dit de eerste keer in de menselijke geschiedenis dat de mensheid de bron van een

pandemie ontdekte. Door Robert Koch werd in 1883 de cholera bacterie ontdekt en sindsdien kan men ook vaccins bereiden. Pasteur was een van de eersten die rond 1890 een cholera vaccin introduceerde, daarna zouden vele anderen volgen. Deze ontdekking bracht een maatschappelijke omslag in Europa.

Door zich bovendien tegen de ziekte preventief te wapenen o.a. met de aanleg van waterleiding en riolering konden Europese steden toen pas uitgroeien tot miljoenensteden waardoor de industrialisatie en Europa's welvaart pas ten volle op gang kon komen.

In 1817 brak de eerste cholera epidemie uit in India met duizenden doden, vandaar dat men de ziekte als cholera asiatica classificeerde. Het was toen nog een onbekende ziekte en men had geen idee waardoor de ziekte werd veroorzaakt.

Cholera verspreidde zich langzaam van Azië naar andere delen van de wereld, om na ca 10 jaar Europa via de scheepvaart te bereiken.

In Europa zou de uitbraak van de cholera tot een belangrijke geopolitieke omslag leiden. De ramp van de cholera verscherpte de tegenstellingen der klassen, met revolutionaire bewegingen als gevolg. De sociale gebeurtenissen in Frankrijk in 1830, de Engelse Reform Bill van 1832 en de Poolse opstand van 1830-1831, kan men niet begrijpen zonder in te gaan op de cholera. Nederland was ook in een Oorlog verwickeld, namelijk met België, waarbij een massieve krijgsmacht in de Zuidelijke Nederlanden werd geleverd.

Een patiënt kreeg doorgaans eerst last van zijn ingewanden, met waterige diarree en hevige braken. Het lichaam raakte in rap tempo liters vocht kwijt en droogde volledig uit.

Vaak kreeg de zieke daardoor blauwe wallen - onder de ogen - vandaar de bijnaam Blauwe Dood - en een glazige blik.

Als niets werd gedaan, stierf de patiënt meestal binnen een paar uur tot enkele dagen.

In 1831 maakte de ziekte in Frankrijk en Duitsland veel slachtoffers.

In Nederland wist men (overheid en bevolking) dat het slechts een kwestie van tijd was tot de ziekte ook Nederland zou binnen dringen. De overheid nam voorzorgsmaatregelen en deelde informatie-boekjes; wat te doen als de ziekte in Nederland opdook.

De gemeenten werden geïnstrueerd hoe men zich op een uitbraak moesten voorbereiden.

In elke grote gemeente moest een cholera commissie ingesteld worden, bestaande uit een notabel, een arts en een politiedirecteur. De steden werden verdeeld in wijken waarin de wijkcommissie verantwoordelijk was voor de gang van zaken. Gemeenten kregen het advies een speciaal cholera hospitaal in te richten.

Huizen waarin cholera heerste, kregen een bordje aan de deur. Als de zieken of doden uit huis waren, werd de woning ontsmet met de toenmalige middelen: luchten, azijn sprenkelen en chloorgas verspreiden.

Isolatie van de zieken werd verplicht. Choleradoden moesten direct de kist in zonder ze af te leggen, en ze moesten zo snel mogelijk zonder veel ritueel in een dubbeldiep graf begraven worden. Nabestaanden kregen niet of nauwelijks tijd om afscheid te nemen.

Zo kon het voorkomen dat een man, die per postkoets een dag op bezoek in een naburige stad was geweest; bij terugkeer 's avonds ontdekte dat zijn vrouw ziek was geworden, binnen een paar uur was overleden en ook al was begraven.

De snelheid waarmee een gezond mens in weinige tijd kon vervallen tot een onherkenbaar wrak, was angstaanjagend. De machteloosheid van medici, en de onverklaarbare resistentie van sommige mensen, vergrootten het raadsel.

Matigheid en reinheid waren de beste levenswijzen om de cholera beheersbaar te houden. De voorbereidingen tot preventie van cholera werden overal stilletjes getroffen, om paniek en opstand te voorkomen. Religieuze leiders gebruikten de angst om de mensen aan te sporen zich tot God te wenden.

De regering verwachtte dat de cholera, zoals alle kwaad, uit Frankrijk zou komen. Aan de Belgische grens verscherpte men de toegangscontrole. Het kwam toevallig goed uit dat, in verband met de Belgische opstand, nog veel militaire troepen in Zuid-Nederland gestationeerd waren. Men lette onvoldoende op de zee als aanvoer van de besmetting. Omdat de ziekte uit India kwam en Londen was getroffen sloot men de Engelse grenzen.

Maar er was een levendige smokkelhandel die de bewaking van de kust wist te omzeilen.

Op 25 juni 1832 kwam, vanuit Engeland, in Scheveningen een boot aan met een aantal Nederlandse botersmokkelaars.

Deze mannen brachten met het binnenlopen van de visserspink, de ziekte binnen. Op 3 juli waren er al 46 lijders waargenomen en vier daarvan waren binnen enkele dagen overleden. Direct trad het apparaat in werking. Vis uit Scheveningen mocht niet meer vervoerd worden. Jaarmarkten en kermissen werden verboden. Geneeskundige hulp aan armen werd gratis beschikbaar gesteld. Desondanks bereikte de ziekte in juli Den Haag, Katwijk en Rotterdam. In augustus waren Utrecht en Amsterdam aan de beurt. Vooral in de dichtbevolkte delen van Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht met veel oppervlakte water maakte de ziekte slachtoffers. Cholerapatiënten hadden een overlevingskans van ca. 50%. In Holland stierven in 1832-1833 10.108 personen aan de ziekte. In Amsterdam kregen 793 personen cholera en stierven er 480. De cholera verspreidde zich vanaf 1832 onstuitbaar verder over ons land. Aan het eind van dat jaar meldde de Staatscourant dat van alle Nederlanders er bijna 14.000 waren aangetast door cholera. De helft daarvan was overleden. Op een bevolking van ca. 2 mln. mensen was dit een aanzienlijk aantal. Het isoleren van zieken in aparte ziekenhuizen was, naast de economische quarantaine, een eeuwenoude remedie. Dus kwamen er snel speciale cholera-ziekenhuizen. Wie daar kwam was al meer dood dan levend.

Medicijnen

Artsen konden weinig. Kwakzalvers deden goede zaken. Die adverteerden met vage drankjes die gretig aftrek vonden. Het populaire opiumdrankje van dr. Bleeker, een tropenarts, was een mengsel van laudanum, spiritus en kajapoetolie. Het was in de tropen een geliefd middel tegen diarree en zorgde voor minder buikkrampen, maar voorkwam niet dat de ziekte zich verder verspreidde. Mensen kochten liever Bleekers drankje dan naar de noodhospitaal te moeten, die vertrouwden ze niet.

De tweede uitbraak van 1848-1849 was heviger dan de eerste en viel samen met een periode van hongersnood door aardappelziektes en hoge voedselprijzen. 22.460 mensen werden toen het slachtoffer. De uitbraak begon in Zaandam. In totaal vielen dat jaar in Nederland 23.267 doden (Amsterdam 2.256) doden.

In deze periode verkeerde de bevolking door de hongersnood in een slechte voedingssituatie en was daardoor extra kwetsbaar voor de cholera. Het jaar 1848 was bovendien een jaar van opstanden en oorlogen en ook van veel politieke onrust. Ook in Nederland was het onrustig en wellicht werd de invoering van de grondwet door Thorbecke in dat jaar door de cholera bespoedigd.

Met deze tweede cholera epidemie nestelde de ziekte zich definitief in Nederland. De volgende jaren vielen steeds veel doden (gemiddeld 3.000 doden per jaar). Ook de 'landelijke' provincies hadden van cholera te lijden. Met name Kolonie Veenhuizen telde veel sterfgevallen. In het bedelaarsgesticht te Veenhuizen alleen al waren 332 zieken, van wie er 176 overleden.

Sociaal-maatschappelijke invloed

Men zocht naar schuldigen. Bierbrouwers vreesden voor een boycot omdat men bier drinken ten onrechte voor gevaarlijk hield. Jaarmarkten werden afgelast, grote bijeenkomsten werden verboden, kermissen gingen niet door, huwelijken werden uitgesteld en feestelijkheden bij grote gebeurtenissen gingen niet door. Zo was er geen feestelijke opening van de spoorlijn Breda-Maastricht (1860).

Men was bang dat er grote angst onder het volk zou ontstaan, met mogelijk opstanden.

Toch was er allerwege ernstige cholera-onrust en reischoppers bestormden ziekenhuizen.

Er waren samenzweringstheorieën dat de ziekte een complot was van de rijken om de onderklasse uit te dunnen. Niets is ons vreemd anno 2021!

In Nederland nam de overheid een afwachtende defeatistische houding aan. Quarantaine werd wel doorgevoerd maar hielp nauwelijks.

Late cholera-preventie

De kwaliteit van het Amsterdamse drinkwater was bedroevend. Het was vervuild oppervlaktewater, van de daken opgevangen regenwater en water dat men met grote schuiten vanuit de Vecht aanvoerde waarna het water via kleinere vaak vervuilde vaartuigen over de stad werd verdeeld. Jacob van Lennep (rijksadvocaat en schrijver) wenste dat Amsterdam duinwater zou krijgen. In 1845 is er de doorbraak: Amsterdam zal via een pijpleiding worden voorzien van duinwater.

Welgestelde Amsterdammers weigeren te investeren, en Van Lennep kwam terecht bij Engelse geldschieters.

In 1851 werd de Amsterdamse Duinwater Maatschappij opgericht.

Op 12 december 1853 wordt bij de Haarlemmerpoort het eerste duinwater verkocht voor 1 cent per emmer. Een project met een groot

financieel succes; zeker nadat bleek dat de duinwateraanvoer de volksgezondheid ten goede kwam.

In 1866 is de derde grote cholera golf. Ten minste 21.000 Nederlanders stierven toen, op een bevolking van 3,5 miljoen. Maar . . . in Amsterdam stierven 'slechts' 1.104 personen van wege de aanleg van de waterleiding.

In andere steden, zoals Rotterdam was men er weer erg aan toe door het gebruik van besmet Maaswater. Men dronk in de mening dat het veilig drinkwater was. Dit was bij de epidemie van 1866 een verkeerde veronderstelling. In de periode van 8 april tot 17 november werden cholera patiënten gerapporteerd, waarvan er 1242 overleden. Hoge sterftecijfers ook in Groningen, Utrecht en Leiden. In enkele kleinere steden als Middelburg en Leeuwarden bleef de ziekte gering van omvang.

Op het platteland hadden veel bewoners een eigen goedkope gietijzeren pomp, die in die periode was uitgevonden, en die schoon onbesmet grondwater voor consumptie leverde.

Internationaal zijn er sindsdien nog forse uitbraken geweest, zoals in Hamburg waar in 1892 ongeveer 8600 mensen stierven.

Deze Hamburgse epidemie zou de laatste grote epidemie in Europa worden. In de wetenschappelijke pers werd deze epidemie uitvoerig commentariseerd. Mede door de ontwikkeling van de bacteriologie en de goede voorlichting is de bevolking van het nut van hygiënische maatregelen bewust geworden: aanleg van sanitaire voorzieningen, schoon drinkwater en een goede rioolsysteem.

Begrippen als vaccinatie, hygiëne, bacterie, besmetting e.d. werden medisch gemeengoed en leidden tot een publieke omslag bij de preventie van infectieziekten. En de bestrijding van infectieziekten werd meer en meer een nationale zorg.

